

การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา
ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี

THE APPLICATION OF GOOD GOVERNANCE IN SCHOOL ADMINISTRATION
UNDER UDONTHANI PROVINCIAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

ประสิทธิ์ กองณรงค์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้ทำการสอนในโรงเรียน ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 4 จำนวน 152 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายตัวพบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ หลักทศมรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่า หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความโปร่งใส ตามลำดับ

Abstract

The purpose of this study was to investigate the good governance application of administrators in schools under Udonthani Provincial Administrative Organization. The samples consisted of 152 persons including directors, vice-directors, and teachers in the same district. The instrument employed in this study was questionnaire regarding application of good governance in school administration. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation

The findings revealed as follows: Holistically, the application of good governance in the school administration under Udonthani Provincial Administration Organization was at a high level. When each aspect was investigated, it was found that all aspects were at a high level. Moreover, when considered mean of aspects, were from high to low: responsibility, rule of law, effectiveness, moral principle, participation, and transparency, respectively.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในอดีตมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมืองด้านการพัฒนาประชาธิปไตย ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาด้านต่างๆ เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างกว้างขวาง ในวงการศึกษา มีการปรับเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่ มีการปฏิรูปการศึกษา มีกฎหมายการศึกษาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งผลให้การจัดการศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนครั้งยิ่งใหญ่ ซึ่งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต้องทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานในหน่วยงานทางการศึกษาตามแนวการปฏิรูปการศึกษา มีการปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานราชการเพื่อรองรับการกระจายอำนาจการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน คือ วิชาการงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารงานทั่วไป ที่กระจายไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยตรง และตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวง ศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเฉพาะที่เป็นโรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษาที่มีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถบริหารและจัดการศึกษาได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ตามหลักการกระจายอำนาจและการบริหารที่โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) โดยมุ่งให้การบริหารจัดการเบ็ดเสร็จที่สถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิต สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ 2546: 6-7)

ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมืองการพัฒนาประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาด้านต่างๆ เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างมากมายในวงการศึกษา มีการปรับเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่ คือ มีการปฏิรูปการศึกษาที่มีกฎหมายการศึกษาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันส่งผลให้การจัด

การศึกษาต้องทำตามกฎหมาย ต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนการเรียนการสอนครั้งใหญ่ ซึ่งทำให้ครูนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้เสียกับการศึกษาต้องศึกษาทำความเข้าใจ ซึ่งเกิดความสับสนอยู่พอสมควร รวมทั้งประกอบกับปัญหาทิศทางเศรษฐกิจของสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ทำให้วิถีชีวิตของประชาชนต้องเปลี่ยนไปสังคมเสื่อมศรัทธาในภาครัฐ ทั้งในเรื่องการบริหารและการทุจริตประพฤติมิชอบ ในวงการการศึกษาของไทยผู้ปกครองนักเรียนเรียกร้องสิทธิ เกิดวิกฤตศรัทธาต่อโรงเรียน มีปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติด ปัญหาวุฒิกกรรมที่เบียดเบียนก้าวร้าวมีมากขึ้นการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 จึง เน้น “คน” เป็นจุดหมายหลักของการพัฒนาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “การพัฒนาเพื่อคนโดยอาศัยคน” หมายความว่าในการพัฒนาคนต้องพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพให้เป็นคนที่มีความรู้มีสุขภาพอนามัยและจิตใจที่ดีงาม อันจะทำให้ประเทศ มีประชากรที่มีคุณภาพสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองตลอดชีวิต ให้สามารถดำรงชีพ และประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งเป็นพลังสำคัญยังให้ใหญ่การพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า และยั่งยืนทัดเทียมกับนานาประเทศได้

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้บริหารงานโรงเรียนซึ่งเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการ รวมทั้งการจัดทำนิติกรรมสัญญาในนามสถานศึกษาและเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินกิจการสถานศึกษา ซึ่งต้องยึดหลักคุณธรรม หลักนิติธรรมในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ร่วมงานเชื่อถือและยอมรับจากการที่รัฐกำหนดให้มีมาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมของข้าราชการมีการปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจวิธีการบริหารงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมีการนำระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) มาเป็นแนวทางในการ ดำเนินงานเพื่อให้ทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) หรือ “ธรรมาภิบาล” นับเป็นมิติของกระบวนการใหม่ของการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของผู้บริหารงานภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการที่มีคุณภาพสูง ตามที่ประชาชนที่ต้องการสนับสนุนให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงานแต่ละระดับมากขึ้น การบริหารงานอย่างโปร่งใสมีคุณภาพด้วยระบบ “ธรรมาภิบาล” จึงเป็นหัวใจสำคัญของยุคทองหรือไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการหรือเอกชน ที่อาศัยการปรับตัวและความพร้อมของประชาชน ผู้บริหารในทุกระดับ (ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ. 2545: 25) “ธรรมาภิบาล” เป็นหลักคิดในการบริหารองค์กร เพื่อประกันการนำรัฐกิจหลวงและเรื่องความไม่มีประสิทธิภาพ (เกษม วัฒนชัย 2546: 8) นอกจากการบริหารและการจัดการศึกษาตามอำนาจหน้าที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน รัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการ เพื่อบริการประชาชนให้เกิดความพึงพอใจในการบริการภาครัฐ

สำนักงานรัฐมนตรี จึงออกระเบียบว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการถือปฏิบัติ การบริหารจัดการสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนและในฐานะที่เป็นหน่วยงานของรัฐ จึงต้องนำหลักการ “ธรรมาภิบาล”

สำหรับการบริหารจัดการของสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในการกำหนดบทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้บริหารต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเดิมโดย ผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นผู้นำมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาล เพราะการที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา และคณะครูที่ใช้กระบวนการทางการ บริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งหมายรวมถึงการบริหารทรัพยากรต่างๆ เพื่อการศึกษาให้เกิด ผลผลิตทางการศึกษาตามที่ประเทศต้องการ หน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 39 กำหนดไว้ ดังนี้ 1) บริหารกิจการของสถานศึกษา หรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของทางราชการและสถานศึกษา หรือส่วนราชการ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ 2) ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน การพัสดุ สถานที่ และทรัพย์สินอื่น ๆ ของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบ และข้อบังคับของราชการ 3) เป็นผู้แทนของสถานศึกษาหรือส่วนราชการในกิจการทั่วไป รวมทั้งจัดทำนิติกรรมสัญญาในราชการของสถานศึกษา หรือส่วนราชการตามวงเงินงบประมาณที่สถานศึกษาหรือส่วนราชการได้ รับตามที่ได้รับมอบหมาย 4) จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา 5) อำนาจหน้าที่ในการอนุมัติประกาศนียบัตรและวุฒิปริญญาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด และ 6) ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเลขาธิการสภาการศึกษาเลขาธิการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งงานอื่นที่กระทรวงมอบหมาย (มีเดียอินเทลลิเจนซ์เทคโนโลยี 2546: 48-49) ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำการบริหารจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการบริหารจัดการและตามขอบเขตของการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 โดยมีหน้าที่หลักในการส่งเสริมประสิทธิภาพในส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงาน

การบริหารโรงเรียนในปัจจุบัน พบว่า มีปัญหาที่เกิดจากการบริหารงานผิดพลาดไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ราชการ บ่อยครั้งก็เกิดความเสียหายต่อองค์กรราชการตัวบุคคลมีเรื่องราวร้องเรียนฟ้อง ร้องขอความเป็นธรรมมีคดีความที่ต้องสืบสวนเป็นจำนวนมาก สร้าง

ความขัดแย้งในองค์กร ซึ่งทำให้การปฏิบัติงานไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายบรรยากาศในองค์กรเสียไปจากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว โรงเรียน จึงได้นำเอาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2542 ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม116 ตอนที่ 63 ลง วันที่ 10 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2542 มาใช้ในการบริหารงาน

ในปี ปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี จำนวนโรงเรียน ยังมีได้กำหนดแผนงาน และโครงการเพื่อรองรับหรือปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าวอย่างจริงจัง และยังมีข้อบกพร่องในเรื่อง นิติธรรม คุณธรรม การบริหารงานไม่โปร่งใส ไม่สามารถประสานความร่วมมือที่ดีให้เกิดขึ้นในระบบโรงเรียนมี ปัญหาเกิดขึ้นจากการบริหารที่ผิดพลาดไม่ให้เกิดประโยชน์แก่ราชการมี ปัญหาความขัดแย้ง การร้องเรียน ฟ้องร้อง การกล่าวโทษซึ่งกันและกันในตมด้วยตนเอง ครูกับผู้บริหาร ครูกับนักเรียน หรือแม้แต่ครูกับผู้ปกครองมีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำนวนมากซึ่งบางเรื่องหากปล่อยทิ้งไว้คงไม่เป็นผลดีต่อการบริหารการศึกษา เกิดความเสียหายให้แก่ราชการ จึงเป็นการส่งผลให้ผลการศึกษานักเรียนอยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าจังหวัดอื่นๆ หากความเป็นมาและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นถ้าหากผู้บริหารสถานศึกษาได้ใช้ “หลักธรรมาภิบาล” หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีทั้ง 6 ประการ มาดำเนินการปฏิบัติอย่างจริงจังในการดำเนินงานด้านต่างๆ แล้วภายในโรงเรียนน่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารโรงเรียนหรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา และครูจากทุกโรงเรียน ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีปีการศึกษา 2552 รวมทั้งสิ้น 189 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและรองผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 16 คน และครูผู้ทำการสอนทั้ง 8 โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ปีการศึกษา 2552 จำนวน 158 คน รวมทั้งสิ้น 174 คน จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซีและเมอร์แกน (Krejcie, & Morgan, 1970) โดยแบ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 16 คน ข้าราชการครู จำนวน 158 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสร้างตามความมุ่งหมาย กรอบแนวคิดในการวิจัยที่ได้กำหนดไว้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพข้อมูลที่ วัตถุประสงค์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วยระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่า หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความโปร่งใส

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี มีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

สถานศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี มีการใช้หลักธรรมาภิบาล โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ร่วมกับคณาจารย์ผู้บริหารสถานศึกษาประจำการที่มี วุฒิปริญญาตรี แต่ไม่มีวุฒิการศึกษา ให้ได้รับการศึกษาต่อทางด้านการบริหารการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงได้โอกาส รับรู้แนวคิดใหม่ๆ ทางการบริหารทำให้ความเข้าใจในการใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อที่จะนำไปปรับใช้ในหน่วยงานให้มีระบบการบริหาร จัดการตามเจตนารมณ์ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2546 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2550) และแนวทางในการพัฒนาระบบราชการของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้การบริหารงานราชการและการบริหารการศึกษา หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีต้องเป็นการบริหารราชการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนเกิดผลสัมฤทธิ์ ต่อภารกิจของรัฐ มี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความคุ้มค่า เยาวชนและประชาชนได้รับความสะดวกและตอบสนองความต้องการของประชาชน รวมทั้งมี การประเมินผลสม่ำเสมอ การบริหารจัดการศึกษาต้องถือผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้คนดี มีความรู้และอยู่ใน สังคมอย่างมีความสุข และตระหนักว่าธรรมาภิบาลก่อให้เกิดระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุวรรณ ทองคำ ที่ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องสภาพการบริหารงานตาม หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวม และรายด้าน อยู่ใน ระดับ มาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุจิตรา มีจำรัส ศึกษาเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอท่ามะกา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี เขต พบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก สามารถสรุปผลจากการ วิจัยได้ ดังนี้

1. หลักคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ได้รับการพัฒนาในเรื่องคุณธรรมมากขึ้นและมีคุณธรรมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการสถานศึกษา ข้าราชการครูและ บุคลากรทางการศึกษา ซึ่งจะเห็นได้จากกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่ง สายงานบริหารสถานศึกษาต้องผ่านกระบวนการ ฝึกอบรมอย่างเข้ม ทั้งในเรื่องความรู้ ทักษะกระบวนการบริหาร เข้าค่ายธรรมะ สอดแทรกวินัย คุณธรรมจริยธรรมในคราวประชุม ประจำเดือนและที่สำคัญรัฐบาลก็ได้มีประกาศวาระแห่งชาติด้านจริยธรรม ธรรมาภิบาล และการป้องกันกาทุจริต และประพฤตินิชอบใน ภาครัฐ โดยทุกหน่วยงานต้องเร่งพัฒนาเพื่อปรับให้ภาคราชการทำงานด้วยความตระหนักในคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ประหยัด ใช้หลักความรู้หลักเหตุผล เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการขับเคลื่อนนโยบายคุณธรรม นำความรู้เป็นแรงผลักดันอีกทาง จึงส่งผลให้การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับ มาก สอดคล้องกับการวิจัยของ ไพศาล ตั้งสมบูรณ์ ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร โดยรวม และรายด้านมีระดับพฤติกรรมทางคุณธรรมตามระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี อยู่ในระดับมาก

2. หลักความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องจากการปฏิบัติงานต่างๆ โดยมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับ มาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณเป็นหลักในการบริหาร พบว่า ผู้บริหารมีความตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบ มี การกำหนดผู้รับผิดชอบชัดเจน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ต่อภารกิจของรัฐ บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ให้ความร่วมมือในการ ทำงานที่ดี ทำงานเป็นทีม มีการปลูกจิตสำนึกให้มีความเอาใจใส่ต่องานทั้งบุคลากรและนักเรียน โดยเน้นให้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะ เกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก และมีจิตใจ เสียสละ ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ปฏิบัติตามกฎระเบียบการทำงาน ตามที่ได้มอบหมาย หรือจรรยาบรรณเพราะเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ส่งผลให้การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลด้านหลักความรับผิดชอบ ของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของนัยนา เจริญพล ที่ศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา จังหวัดขอนแก่น ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ด้านหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก

3. หลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากผู้บริหารได้ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการงบประมาณ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้งบประมาณสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาเป็นไปตามแผนการใช้งบประมาณ ผลสัมฤทธิ์ ของการจัด การศึกษาเป็นที่พอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการกำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีอำนาจปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหา ผลประโยชน์จากทรัพย์สินที่มีผู้ถือให้สถานศึกษา และมีอิสระในการจัดการงบประมาณในส่วนที่ตั้งไว้สำหรับสถานศึกษา ตามที่ได้รับการ กำหนดวงเงินและมีอิสระในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัสดุในส่วนที่อยู่ในการดูแลรับผิดชอบ ส่งผลให้การใช้หลักธรรมาภิบาลด้าน หลักความคุ้มค่าของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณ ทองคำ ที่ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่องสภาพการบริหารงานตาม หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีการบริหารงานตามหลักธรร มาภิบาลด้านหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก

4. หลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากผู้บริหาร บริหารงานโดยยึดหลักกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆ มีการบังคับใช้อย่างเป็นธรรมส่งเสริมให้บุคลากรได้เรียนรู้กฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับใหม่ๆ และควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการออก กฎระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบราชการ เป็นที่ยอมรับของทุก

ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษามีการประกาศใช้ระเบียบและกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบของผู้บริหารมากขึ้น อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการกระจายอำนาจและกำหนดให้โรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล ในการนี้จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องรับรู้ ติดตาม ข้อมูลทางกฎหมายเพื่อนำมาสู่ปฏิบัติของบุคลากรในสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องผู้บริหารต้องมีสมรรถนะ และความรู้ทางด้านกฎหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ที่ว่าการตัดสินใจตามกฎจะต้องเป็นไปตามเสียงส่วนใหญ่ซึ่งมีความเป็นประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับของสังคม

5. หลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เนื่องจากได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศึกษาระดับมัธยมศึกษา พ.ศ. 2546 เพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษานำหลักการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น กำหนดให้หน่วยงานและสถานศึกษามีการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ลงมาถึงระดับโรงเรียนและที่สำคัญโรงเรียนบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีหลักการสำคัญที่มุ่งเน้นคือการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารได้ปรับปรุงพฤติกรรมการบริหารโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมชื่นชมในผลงาน จึงส่งผลให้การนำหลักธรรมาภิบาลมาดำเนินการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก เพราะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกำหนด วิสัยทัศน์ วางแผนและร่วมกันปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาเซลลา(Marcella) เรื่องโครงสร้างคณะผู้บริหารโรงเรียนของเขตการศึกษา Morongo กลุ่มตัวอย่างของคณะผู้บริหารโรงเรียนในเมือง San Bernardino มลรัฐแคลิฟอร์เนียได้ พบว่า ในการตั้งคณะบริหารโรงเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดกับนักเรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการบริหารโรงเรียนของตนมากกว่าคณะทำงานในอดีต นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการศึกษาข้อมูลได้เปรียบเทียบให้เห็นว่า จะใช้ลักษณะพิเศษอันใดในหลักธรรมาภิบาลก็จะส่งผลเหมือนกัน คือทำให้การทำงานภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ตามหลักธรรมาภิบาลประสบความสำเร็จอย่างชัดเจน โดยยึดความต้องการของนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ระดับความสำเร็จในการบริหารงานสูงมากขึ้น ทำให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์และนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารการศึกษาที่ดีขึ้นต่อไป

6. หลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เนื่องจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีได้กำหนดให้โรงเรียนทุกโรงเรียนในสังกัดจัดวางระบบควบคุมภายในที่เข้มแข็งมีการกำหนดปฏิทินออกติดตามตรวจสอบและรายงานผลอย่างเป็นระบบทำให้โรงเรียนไม่ปิดบังข้อมูลต่างๆ มีการเปิดเผยต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีระบบการตรวจสอบที่ชัดเจน ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลของสถานศึกษาได้สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้สถานศึกษาประเมินและกลไกตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนและการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษา มีระบบการตรวจสอบภายในที่ชัดเจนและโปร่งใส จึงส่งผลให้การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความโปร่งใส ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของประยงค์ โคกแดงและคณะ ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลในครอบครัวตามตัวบ่งชี้ที่ 6 ด้าน พบว่า ให้ความสำคัญเกี่ยวกับหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาดำเนินการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี พบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและรายด้านเพื่อให้การวิจัยนี้เป็นแนวทางการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ควรจัดกิจกรรม โครงการส่งเสริมหรือเสริมสร้างธรรมาภิบาล เช่น การประกวด และมอบรางวัลแก่สถานศึกษาที่มีการใช้หลักธรรมาภิบาลดีเด่น หรือผู้บริหารที่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลดีเด่น เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานและควรเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมบริหารจัดการสถานศึกษาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความเข้มแข็ง สร้างศรัทธาแก่สถานศึกษา

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งครูไปอบรมเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ทางการศึกษา หรือจัดอบรมภายในสถานศึกษา ผู้บริหารและครูควรได้รับการพัฒนาโดยกรอบด้านคุณธรรม จริยธรรมจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อย่างน้อยปีละ 2 - 3 ครั้ง สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายใน และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อที่จะร่วมกันตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษา และรายงานให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบเป็นประจำทุกปี ผู้บริหารขอให้การปฐมนิเทศแจ้งภารกิจ ขอบข่ายหน้าที่ในการปฏิบัติงานแก่ครูทุกครั้งที่มีการมอบหมายงาน เพื่อให้ครูมีจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรจัดการประชุมเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ปัญหาของสถานศึกษาภาคเรียนละ 2 ครั้ง ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาร่วมกันประหยัดน้ำ ประหยัดไฟ ประหยัดพลังงาน และควรมีการดำเนินการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาล ทั้งหลักควบคู่กันไปกับการบริหารงานทุกๆ ด้านของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่จะส่งผลต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลที่มีประสิทธิภาพในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี
4. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการขององค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ในจังหวัดอุดรธานี
5. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในจังหวัดอุดรธานี

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2542). รายงานการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2546). คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2548). รวมกฎหมายเพื่อบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการกระทรวงศึกษาธิการ.
- เฉลิมชัย สมท่า. (2547). การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ชนะศักดิ์ ยูวบูรณ์. (2543). กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดีในการปกครองที่ดี (Good Governance) กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์.
- ชัชภูมิ สีชมภู. (2548). รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ. (2545). ธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: นำฝน.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). ธรรมนูญแห่งชาตินิติศาสตร์กฎหมายประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- นฤมล ทับจุมพล. (2541). แนวคิดและวาทกรรม ว่าด้วยรัฐธรรมนูญแห่งชาตินในการจัดการปกครอง (Governance). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บรรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2542). การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: วิญ ุชน
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. (2544). ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ประเวศ วะสี. (2542). ยุทธศาสตร์ชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.
- รุ่ง แก้วแดง. (2538). ระบบราชการไทย. กรุงเทพฯ: มติชน
- วชิรญา เอื้อวิทยาศุภกร. (2545). ธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: นำฝน
- ศิรินารถ นันทวัฒน์ภิรมย์ (2547). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักธรรมาภิบาล อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2543). สังคมโปร่งใสไร้อูจริต. ชลบุรี: ม.ป.พ.
- สมลักษณ์ ภูคำแสน. (2540). การศึกษาบทบาทของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2539). แผนพัฒนาการศึกษา แห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ: อรรถผลการพิมพ์.
- _____. (2541). ครูแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2552, จาก <http://www.ocsc.go.th/Good Government/GGH.pdf>.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2544). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

สุดจิต นิมิตรกุล. (2543). กระทบมทไทยกับการบริหารจัดการที่ดีในการปกครองที่ดี (Good Governance). กรุงเทพฯ: บริษัทการพิมพ์.

อมรา พงศาพิชญ์; และ นิตยา ภัทรสิทธิ์พันธ์. (2541). องค์การให้ทุนเพื่อประชาสังคมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Agere, Sam. (2000). **Promoting Good Governance: Principles, Practices, and Perspective**. London: Commonwealth Secretariat

Bolongaita, Emil P Jr. (2010). **Total Quality Governance (TQG): A New Model for Government Citizen Relations**. Retrieved May 27, 2004, from <http://www.Virtualref.com/uncrd/658.htm>.

Ph.D. Dissertation. (2001). **In Search of Good Governance: Decentralization and Democracy in Ghana**. Illinois: Northern Illinois University.

United Nation. (2000). **Building Partnership for Good Governance**. New York: United Nation Press.

_____. (2553). การสร้างวัฒนธรรมคอร์ปชั่นในประเทศไทยที่กำลังพัฒนาสืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2549, จาก [http:// got know w. /archive/2006/03/20/13/16/22/e19949](http://gotknow.w.archive/2006/03/20/13/16/22/e19949).